

CHWILA

NIEJAKI

KAL

NA CAŁE ŻYCIE

B jak biegły sądowy

część 1

Szacuje się, że w Polsce jest ok. 15 tys. biegłych sądowych. Aby zostać biegłym, trzeba mieć ukończone 25 lat i „praktyczne oraz teoretyczne wiadomości specjalne w danej gałęzi nauki, techniki, sztuki, rzemiosła, a także innej umiejętności”. Posiadanie wiadomości specjalnych powinno być udokumentowane. Dowód z opinii biegłego w procesie karnym czy też cywilnym ma duże znaczenie. Praktyka pokazuje, że obecnie w przeważającej liczbie spraw podstawą rozstrzygnięcia sądu jest opinia biegłego sądowego powoływanego zarówno na wniosek strony, jak i z urzędu, przez sam organ procesowy.

mgr Andrzej Dziedzic

ekspert ds. bhp certyfikowany w CIOP-PIB, wpisany na listę biegłych sądowych przez Prezesa Sądu Okręgowego w Tarnowie

Institucja biegłego sądowego została ustanowiona w celu zapewnienia należytego funkcjonowania organów szeroko rozumianego wymiaru sprawiedliwości i zabezpieczenia warunków prawidłowego wypełniania przez nie ich ustawowych zadań. Na podstawie art. 157 ustawy z 27 lipca 2001 r. – Prawo o ustroju sądów powszechnych (DzU nr 98, poz. 1070, ze zm.) prezes sądu prowadzi m.in. listy biegłych sądowych – wg poszczególnych gałęzi nauki, techniki, sztuki, rzemiosła, a także innych umiejętności oraz może także skreślić biegłego z listy. Szczegółowe kwestie dotyczące biegłych sądowych reguluje rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z 24 stycznia 2005 r. w sprawie biegłych sądowych (DzU nr 15, poz. 133).

Przyrzeczenie

Biegły przed objęciem funkcji składa wobec prezesa sądu okręgowego przyrzeczenie według następującej roty: „Świadomy znaczenia mych słów i odpowiedzialności przed prawem przyrzekam uroczyście, że powierzone mi obowiązki biegłego sądowego wykonywać będę z całą sumiennością i bezstronnością”.

Wiadomości specjalne

Podstawowym obowiązkiem biegłego jest wydanie opinii, poprzez udzielenie odpowiedzi na pytania postawione przez organ procesowy. Funkcja procesowa biegłego sprowadza się do wydania konkretnej, wyczerpującej i jasnej opinii, opracowanej obiektywnie i przekonująco pod względem dowodowym i zgodnie z aktualnym najwyższym stanem wiedzy w dziedzinie, którą biegły reprezentuje. Od biegłego wymaga się zatem wiedzy, umiejętności i fachowości popartych doświadczeniem. Ocena, czy posiadanie wiadomości specjalnych zostało dostatecznie wykazane, należy do prezesa sądu okręgowego. W praktyce wystarczy dołączenie do wniosku dokumentów potwierdzających odpowiednie wykształcenie. Obecnie kandydatów oceniają prezesi sądów okręgowych, czyli osoby o wykształceniu prawniczym, które nie są w stanie ocenić wiedzy fachowej przyszłych biegłych. Sędziowie mogą jedynie zweryfikować przedstawione dokumenty. W efekcie listy biegłych sądowych zapewniają się nazwiskami osób, których kompetencje zostały zbadane pod względem wyłącznie formalnym. Dlatego wiele osób obiera ścieżkę kariery biegłego sądowego z uwagi na wynagrodzenie i prestiż.

Etyka

Biegły, sporządzając opinię na zlecenie organu procesowego, zobowiązany jest

do korzystania z materiału dowodowego zebranego przez ten organ i nie ma uprawnień do dokonywania ustaleń faktycznych we własnym zakresie. Zdarza się, że organ procesowy przesyła biegłemu postanowienie zawierające tezę dowodową wraz z materiałem dowodowym, który nie tylko nie jest wystarczający do sformułowania wiążącej opinii, lecz także często w ogóle nie daje możliwości jej sporządzenia. Dlatego nie wolno mu ignorować sytuacji, w których etyka nakazuje występowanie do zleceniodawcy z inicjatywą w celu doskonalenia procesu opiniodawczego. Biegły powinien z własnej inicjatywy nawiązać kontakt z sądem lub prokuratorem ilekroć:

- nie ma pewności co do kompletności dokumentacji,
- pytania w postanowieniu o powołaniu biegłego nie są dostosowane do możliwości pozyskania danych na podstawie analizy specjalistycznej,
- stwierdzi luki we własnej wiedzy, utrudniające lub uniemożliwiające wydanie prawidłowej opinii,
- nie posiada dostatecznej wiedzy o badanym przedmiocie.

Gdy biegły, po wnikliwej analizie akt sprawy, uzna, że nie jest w stanie sporządzić opinii, powinien o tym poinformować organ procesowy. Informacja ta powinna być umotywowana, np. tym, że w tej sprawie biegły mógłby w znacznym zakresie polegać jedynie na swojej wiedzy teoretycznej. Wydanie opinii bez dostatecznej wiedzy praktycznej mogłoby się okazać krzywdzące dla stron procesu, a tym samym naruszyć autorytet sądu, który dopuściłby dowód z niepełnej opinii. Co więcej, podjęcie się wydania opinii w sprawie, w której biegły sam ma przeświadczenie, że jego wiedza nie jest na tyle gruntowna, aby mogła stanowić podstawę do wyjaśnienia wszelkich okoliczności i wątpliwości na podstawie wiadomości specjalnych, byłoby sprzeczne z zasadami etyki oraz ze złożonym przez biegłego przyrzeczeniem.

Opinia biegłego jest dowodem powoływanym w przypadku, gdy dla rozstrzygnięcia konieczne jest posiadanie wiadomości specjalnych. Podstawę do przygotowania opinii stanowi materiał dowodowy zgromadzony w toku procesu, ale biegły nie są uprawnieni do jego uzupełniania, nawet jeśli uważają, że jest on niekompletny. Częstym błędem jest przeprowadzanie przez biegłego czynności, które zastrzeżone są dla organu procesowego, takich jak choćby przesłuchanie

świadków czy też dowód z dokumentów. Obowiązkiem biegłego jest opieranie się na dowodach zgromadzonych w toku postępowania sądowego. Biegły nie może dokonywać we własnym zakresie zarówno ustaleń faktycznych, jak i prawnych. Zdarza się, że biegły przekracza swoje uprawnienia i wchodzi w tym zakresie w rolę sądu, przedstawiając swoje stanowisko w aspekcie oceny prawnej danego zagadnienia, a nierzadko dokonując również samodzielnej wykładni przepisów, w sytuacji gdy ostateczna ocena należeć winna do sądu, który dokonuje subsumcji stanu faktycznego do norm prawnych. Jedynie sąd uprawniony jest do rozstrzygnięcia sporu, a biegły jest niezależnym ekspertem, który nie może oceniać ani ustalać stanu faktycznego i prawnego.

Metody i wnioski

Wydanie obiektywnej opinii jest możliwe wyłącznie w sytuacji braku jakichkolwiek nacisków, odnoszących się zarówno do osoby wykonującej czynności biegłego, jak również jego najbliższych. O każdym fakcie wywierania wpływu na wydanie przez niego opinii biegły niezwłocznie powinien powiadomić organ procesowy. Opracowując opinię, biegły nie powinien brać odpowiedzialności za dane, które nie zostały ujawnione podczas prowadzonego dochodzenia i dokumenty, których biegły nie uzyskał podczas prowadzonego postępowania. Końcowe wnioski powinny być sformułowane w sposób kategoryczny, a ponadto prowadzić do wyeliminowania kilku wariantów istnienia danych okoliczności faktycznych, będących przedmiotem sprawy. Jednakże, w przypadku braku jednoznaczności wniosków, biegły powinien w opinii określić stopień prawdopodobieństwa (udział procentowy) wariantów i ocenę, który z wariantów w sposób najbardziej wiarygodny odpowiada koncepcji adekwatnego, normalnego związku przyczynowego. Wskazany udział procentowy to wyłącznie zwrócenie uwagi i przypisanie rangi poszczególnym wariantom (uznanie procentów wariantu pozostaje w gestii organu procesowego, gdyż tylko on może podjąć ocenę w tym zakresie, wynikającą z art. 7 kodeksu postępowania karnego). Na trafność końcowych wniosków opinii wpływa wiele czynników. Wśród nich wybór metody badania dokonywany, co do zasady, przez biegłego. Powinien on wiedzieć najlepiej, która z dostępnych metod cechuje się największą trafnością i nie-

zawodnością. Akceptując zasadę poznawania prawdy w procesie karnym poprzez wykorzystanie najnowocześniejszych technik eksperckich, należy pamiętać o przestrodze T. Widły, który celnie stwierdził, że nie ma metod doskonałych ani nieomylnych ekspertów. Są tylko metody, które dla rozwiązania danego problemu są lepsze, i biegli, którzy myślą się rzadziej niż inni. Ryzyko niezawinionej pomyłki istnieje więc zawsze, a błąd towarzyszy biegłemu jak cień.

Biegły a strony procesu

Strony procesu, w związku z dbaniem o własny interes procesowy, mogą wskazywać na brak: odpowiednich kwalifikacji, wiedzy fachowej, wykształcenia i doświadczenia zawodowego biegłego. Ma to na celu podważenie całej opinii, osłabienie zaufania do biegłego, jego wiedzy lub bezstronności, pominięcie wydanej opinii jako dowodu. Opinia biegłego może być poddana krytyce stron, które będą ją zwalczać wszelkimi środkami (np. „atakowanie” powołanego w sprawie biegłego stwierdzeniami typu „kim pan jest”, „jest pan za młody” lub „czy pan to kiedykolwiek widział” – poza kontrolą sądu, np. na korytarzu sądowym, przed salą sądową). Przepisy procedury karnej przewidują możliwość prowadzenia polemiki z treścią opinii biegłego powołanego w sprawie – polegającą m.in. na uzupełnianiu przesłuchania biegłego, zobowiązaniu go do sporządzenia pisemnego uzupełnienia opinii, a nawet powołaniu nowego biegłego w sprawie i doprowadzeniu do konfrontacji biegłych. Strona, jaką jest np. oskarżony, może wykazać braki i ewidentne uchybienia po stronie biegłego czy biegłych sporządzających opinię. Właśnie podczas przesłuchania biegłych, dotyczącego okoliczności, które były przedmiotem badania opiniujących, można wykazać, że opinie zawierają jakies braki. Sąd najczęściej nakazuje biegłym, po ich przesłuchaniu, uzupełnienie opinii, gdy jest niepełna lub niejasna. Jeśli stwierdzi, że opinia jest nierzetelna, a nawet błędna, może powołać innych biegłych. Do wniosków np. o nierzetelności opinii, wydanych przez biegłych, sąd może dojść w drodze własnych przemyśleń prowadzonych w ramach swobodnej oceny dowodów, a także na skutek przesłuchania biegłego i wykazania sprzeczności oraz błędów w sporządzonej opinii. ■

► Ciąg dalszy nastąpi